

વર્જીત ગામડું.

કવી ગોલ્ડ સ્મિથની ડીઝર્ટ્ડ વીલેજનું
ગુજરાતી ભાષાંતર.
કર્તા.

શીવશંકર નંદરામ ઝાહ.

અમદાવાદ.

ગુજરાત ગેઝેટ પ્રેસમાં ઠકર
ચેતરામ હરીલાલે છાપ્યું.

આ પુસ્તક સને ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા આ-
ક્ટ પ્રમાણે રજીસ્ટર કરાવી કર્તાએ સર્વે
હક સ્વાધીન રાખ્યા છે.

સદર્હુ પુસ્તક ખાડીઆમાં જોડાબાઈની
પોળમાં કર્તા પાસેથી મળશે.

કૌમલ ચાર આના.

અર્પણ પત્રિકા.

મહેરબાન મુરબ્બી એફલજ દોરાબજી
તલાટી, બી. એ. હેડમાસ્તર, ગવર્નમેન્ટ
હાઈસ્કૂલ.

અમદાવાદ.

હાઈસ્કૂલને સારા પાયા ઉપર મૂકતા આપના પ્ર-
તિદિન વૃદ્ધિ પામતા ઉત્સાહને સાનંદાશ્ચર્ય નેત્રથી
નિરખીને અને વિદ્યાનાં કાર્યોને આપ તન, મન અને
ધનથી સાહાય આપે જાઓછો અને થોડા ઉત્તેજન
આપવામાં પણ આપ આગળ પડતા ભાગ લેતા
આવ્યાછો તેમ છતાં આપનો મિત્રનસાર સ્વભાવ,
ઉદારતા, વિદ્વતા, ઈત્યાદી ઈત્યાદી આપના ધણા પ્ર-
શંસનીય અને દ્રષ્ટાન્ત લેવા લાયક ગુણોથી આક-
ર્ષાઈને હું આ મારા પ્રથમ પ્રયાસે ગ્રંથાગ્રેશે પુ-
ષ્પગુચ્છ આપના કોમળ હસ્તમાં સ્વદય ઉપહારવત્
રહી સુનિચાર પરિમળ વિસ્તૃત કરે એવી કંઈક
અભિલાષાથી આપનેજ સમર્પણ હો એમ અંતઃક-
રણ પૂર્વક ઇચ્છુ છું.

આપનું ચરણ.

મગદ કેદાર

વર્જિત ગામડું.

હે મનોરંજક ઑખર્ન ! મેદાનનું અતિ રમણીય ગામડું,
જ્યાં આગળ આરોગિતા અને પુષ્કળ પાક મહેનતુ ગામ-
ડીઆઓને (ખેડુતોને) ઉદ્ધાસિત કરતો, જ્યાં આગળ
ખીલતિ વસંત રતુ સર્વ (ગામો) થી પહેલા દર્શન દેતી,
અને જ્યાં હિતરતા હિનાળાના વધારે વાર રહેતા ને જવાને
નાખુશી બતાવતા ધુલો વિલંબ કરતા હતા; નિરપરાધી
અને શાન્ત વૃત્તિવાળા માણસોના પ્યારા મનોહર સતાગ્ર-
હો (કુંજો, મંડપો.) મારી કૌમારવસ્થાની ખેડકો; (જ્યાં
આગળ હું મારી જીવાનીમાં ખેસતો) ત્યારે મને પ્રત્યેક
રમત રીઝવતી હતી, હું તારી લીસોત્રીવાળા મેદાનપર અ-
હીં તહીં ફેટલીવાર કરતો ? (એટલે બહુ વાર બટકતો.)
જ્યાં સાદા (નમ્ર, વિનયી) સુખથી દરેક દેખાવ (સદૃષ્ટિ
શોભા) પ્રિય લાગતો હતો ! હું તારી દરેક મોહીશીઓ
(શોભા) જેવી કે વા અને વરસાદથી રક્ષણ કરતી ઝું-
પડી, ખેડાયેલું ખેતર, અક્ષય ઝરો, જથ્થુ સોંધોગીધંત્રી,
દેખાવડું (ખીસ્તી) દેવળ જે પાસેની ટેકરી ઉપર આરે-
લું હતું તે અને વાતોડીઆ વૃદ્ધ માણસો અને આશકો
(પ્રેમાસક્તપુરુષો) ને ધીમે ધીમે વાતો કરવાને હોર્થનના
છોડવા નીચે છાયાવાળી ખેડકા કરવામાં આવી હતી તે
જેવાને હું ફેટલી બધી વાર યોમતો ? આવતા પર્વને હું
ફેટલી બધી વાર આવકાર (માન) આપતો, જે

દરમીઆનમાં કામ બંધ રહીને રમતને તેનો (રમતનો) વારો આપતું, (કામ બંધ રહેતું અને રમત ચાલતી.) અને બધા ગામડીઆઓ, મહેનતથી મુક્ત થઈને, વિસ્તાર ગમેલા (છાયાવાળા) વૃક્ષ નીચે તેઓની રમનો રમતા હતા. કેટલીક રમતો ગોળાકારથી ચાલી રહેતી, જુવાની-આ હરીફાઈ કરતા અને વૃદ્ધ માણસો જોતા હતા; અને તે સ્થળ ઉપર ઘણી રમતો રમાતી અને હસ્તકૌશલ્ય (હાથ ચાલકીઓ) અને મલ્લકીડા આસપાસ થતી હતી. હમેશાં જ્યારે પુનરાવૃત્તી (વારંવાર થતી) રમતો ઠંટાળો આપતી, ત્યારે નવા ખેલો આનંદી ટોળાને ઉત્કેરતા હતા. નાચનારી જોડી જે ફક્ત નાચવાનું જરૂરી રાખવાથી એક બીજાને થઈતી નાંખીને ધન્યવાદ પામવા પ્રયત્ન કરતી હતી તે અને બોળો ગામડીઓ પોતાના કાળા ડાઘાવાળા મોઢાનો અશંકાશીલ (અનખરો) હોવાથી તે જગાએ છુપી છુપી હસાડસી થઈ રહેતી તે અને શરમાળ કુમારીકાના વક્ર પ્રેમ ઠટાણેને વાસ્તે ઠપકો દેતી વૃદ્ધ સ્ત્રીઓના અણુ-સારાઓતે સર્વ હે પ્યારા ગામડા, તારી મોહણીઓ હતી. મધુર રીતે અનુક્રમે આવતી આના જેવી ગમતોથી, મહેનત પણ ખુશકારક લાગતી, આ રમતો પોતાની સુખ વર્ધક અસર તારા કુંજોની આસપાસ પ્રસારતી; આ તારી મોહીણીઓ હતીપણ બધી આ મોહીણીઓ નાશ પામીએ.

મેદાનના અતિ સુંદર પ્રિય ગામ તારી લીલાઓ જતી રહી છે અને તારી સઘળા મોહીણીઓ પાછી લઈ લેવામાં આવી છે. હવે તારા માંડવાઓમાં જુવનીનો હાથ દેખાય છે, અને પાંચમાલી તારા લીલા મેદાનને ખેદ પમાડે છે.

આખી જમીર ફક્ત એકજ ધણીના કબજામાં છે અને માત્ર અડધા ખેડાણથી તારા રસાળ મેદાનની હથ બાંધાઈ રહી છે. હવે તારા નિર્મળ વહેણીઆમાં સુર્યના કીરણ પારદર્શક પડતા નથી પણ નકામા છોડવાથી ગુચવ ધને મુશ્કેલાઈથી તે વહે છે. તારા વનગહન માર્ગમાં ધોર અવાજ કરતું ફક્ત ખીટન પક્ષી પોતાનો માળો સાચવે છે; તારા તળએલા રસ્તાઓપર ફક્ત લેપચીંગ પક્ષી બેઠે છે અને તેની એક-સ્વરી ચીચીઆરીઓનો પડથો તેને ચક્રવી નાખે છે. તારા સધળા ઝુપડા ઢંગ વગરના ખંડેરા થઈ ગયા છે, અને ધુળ ભેગો થઈ ગયેલી દીવાલોની ટોચ કરતા પણ લાંબુ ઘાસ તે ટોચોથી પણ ઉપર ગયેલું છે. અને જીવનની ધણીથી કાંપતા અને પાછા હડતા તારા રહેવાસીઓ (ત્રોડા) પોતાનો સ્વદેશ છોડીને દુર દેશ જાય છે.

જ્યાં ધન વધે છે અને મનુષ્ય જાતનો ક્ષય થતો જાય છે ત્યાં જમીનની માઠી અવસ્થા થાય છે અને ધાઈ આવના સંકટોનો તે બક્ષ થઈ પડે છે. રાજાઓ અને અમીરોનો ઉદય થાઓ કે અસ્ત થાઓ કારણ કે શમ્દથી જેવી રીતે તેઓ થએલા છે તેજ પ્રમાણે તેઓ થઈ શકે છે પણ જહાદુર ખેડુનો જેઓ પોતાના દેશનું નાક છે તેઓ જ્યારે એકવાર નાશ પામે છે ત્યારે કદી ફરીથી મળના નથી (ત્યારે તેઓ દુષ્પ્રાપ્ય થાય છે.) ઈંગ્લેન્ડના દુઃખો શરૂ થયા તે પહેલાં એક એવો પણ વખત હતો કે જમીનનો દરેક કડકો ખેડુનો પોષણ કરી શકતો હતો, અને થોડી મહેનતે તેમને તંદુરસ્ત ખોરાક મળી શકતો હતો પણ અંગ્રેજીની અગત્યની ચીજો શીવાય બીજી વધારે

કંઈ પણ મળતું નહિ. તેવામાં નિરઅપરાધીપણું અને તંદુરસ્તી તેમના સૌથી શ્રેષ્ઠ સાથીઓ હતા અને ધનની અજ્ઞાનતા તેજ તેમની સૌથી ઉત્તમ દોષત હતી. પણ અરે! જમાનો બદલાઈ ગયો છે! દયાહીન વેપારીઓ જમીન બચાવી પડે છે અને ગામડીઆ પાસેથી કમળે લઈ લે છે. મેદાન પર, છુટા નાના ગામડા આવી રહ્યા હતાં ત્યાં આગળ આજે અથાગ દ્રવ્ય, નિર્મયાદ ઠાઠામાઠ, મોજમગની સાથે જોડાએલી દરેક તંગીઓ અને ગર્વિષ્ટ લોકોની મુર્ખતાથી ઉત્પન્ન થતી દરેક મહાવ્યથાઓ વસે છે. (ખોરાકની) પુષ્કળતાને લીધે પેદા થતા પેલા સુખના દિવસો અને પેલી અદ્ય સંતોષી (થોડાથી સંતોષ પામે એવી) શાંત ઈચ્છાઓ તે શાંત ભૂમિને સુશોભિત કરતી હતી, અને આરોગ્ય વર્ધ કરમતો દરેકના ચહેરાઉપર ચકચકીત થતી હતી, અને લીલોત્રીવાળા મેદાનને તેજસ્વી કરતી હતી. આ (દીવસો, ઈચ્છાઓને રમતો) બહુ દુર જઈને પોતાને વધારે અનુકૂળ પડે એવા દેશ શોધી કઢાડે છે, અને આમ્ય હાસ્ય વિનોદ અને આમ્ય રીતભાત વધારે વાર જોવામાં આવતી નથી.

હે માંગલિક દિવસોના (મંગળ કર્તા) કર્તા, મધુર આર્પન, તારા તળએલા વન માર્ગ જુલમીની સત્તા બનાવી આપે છે. અહીં આ હું જ્યારે ગુચવાએલા રસ્તા અને (ખડેરો) નાશ થએલી જમીન ઉપર એકલો ફરવા જાઉં છું, ત્યારે જે જગાએ એક વખત ઝુપડા હતા, અને હાર્થન ઉગેલા હતા, તે જગારે હવે વર્ષ પછી જોઉં છું, ત્યારે સ્મરણ શક્તિ (તેણીના સધળા અનુયાયી વર્ગ સાથે) જગૃત થાય છે, અને ગએલો વખત સંભારીને માફ દ-

દય બરણ આવે છે અને દીલગીરી ઉપજે છે. આ ઉ-
 દ્વેગ કર સૃષ્ટિની અંદર મારી અધાળી મુસાફરીમાં અને
 મારા સવળા દુઃખોમાં પ્રભુએ મને મારો ભાગ આપ્યો
 છે, આ સાદા માંડવાઓમાં આરામ લઈને મારૂં ઘડપણ
 પૂરૂં કરવાને, આ આખર અવસ્થામાં (ઘડપણમાં) જીવ-
 ગીરૂંપી દીવાની કર કસરથી વ્યવસ્થા કરવાને અને નાશ પા-
 મવાથી તેને આરામવડે અમાવવાને, હું સદા આશા રાખ-
 તો હતો. ગામડીઆઓને મારૂં અંધજ્ઞાન બતાવવાને સાં-
 જરે મારી શગડીની આસપાસ તેઓના ટોળાને એકઠું
 કરવાને અને જે બધું મેં જોયું હતું અને જેનો મેં અનુભવ
 કર્યો હતો તે બધું વર્ણન કરવાને હું આશા રાખતો હતો,
 કારણ કે અમે સદા મગફર (ડીમાડી) હોઈએ છીએ;
 અને જેવી રીતે કોઈ સસલું જેની પછાડી શીકારીઓ
 અને શીકારી કુતરાઓ પડે છે, ત્યારે તે જે જગાએથી
 પહેલ વહેલું નીકળ્યું હોય છે ત્યાંજ હાંફતું અને ટોડતું
 આવે છે તેવીજ રીતે હું મારા સવળા દુઃખો ગયા પછી
 ઓર્થનમાં પાછો આવવાને અને આખરે તે જગાએ રા-
 મશરણ થવાને આશા રાખતો હતો. હે વૃદ્ધાઅવસ્થાના સા-
 થી, સુખી નિર્જન સ્થાન; તું આકુળ વ્યાકુળ થએલાને
 આશ્રય આપે છે જે ભોગવવાનું મારા ભાગ્યમાં નથી. જે
 આવાં એકાંત વાસોમાં ઉઘોગી યુવારથા પછી સુખથી
 ઘડપણ ગાળે છે, જેઓ, આ દુનીઆનો કે જ્યાં આગળ
 અનિવાર્ય લાલચો કસોટી કાઢે છે અને જેની સામા થતું
 ઠીંથૂ છે, તે લાલચોને જે દુર કરે છે અને એવી દુની
 આનો ત્યાગ કરે છે તેઓ કેવા નસીબવાન છે ! મહેનત

કરવા અને વીલાપ કરવાને, ખાણો શોધી કઢાડવાને અ-
 થવા બચાંકર દરિઓ ઓળંગવાના ભેખમમાં પડવાને, તેના
 વાસ્તે કોઈ ખીચારા ગરીબો જન્મેલા નથી; અને કોઈ
 દારપાળ, અધર્મી પોશાકમાં (અધર્મીઓદ્ધા ઉપર રહીને)
 જુખ્યા માગણોને તેના દરવાજેથી હાંકી કઢાડવાને ઉભો રહેતો
 નથી પણ મોતને મળવાને (એટલે કે મરવાને) તે (મહાદુરીથી)
 આગળ ચાલે છે, અને દેવ દુનોતે ધર્મી ચરણી માણસની ચા-
 રે તરફ મિત્ર ભાવથી ભેગા થાય છે; તે અદર્શિત ક્ષીણતાથી
 (તેનું જોર કમી થયું છે, એવું દેખાયા વગર) દેહ ત્યાગ કરે છે,
 અને ઈશ્વરાધીનતા તેને વાસ્તે રસ્તો, સહેલાઈથી સરળ ક-
 રે છે; અને તેની સઘળી ભવિષ્યની અપેક્ષાઓ તેના અંત
 સુધી પ્રકાશીત થતી હતી, અને આદુનીઆ સુકીને ગયા
 પહેલાં તેનું સ્વર્ગીય સુખ શરૂ થતું હતું (ભોગવવા માંડતો
 હતો.) તે ગામનો મંદ ઘોંઘાટ જે સાયંકાળે પેલી
 ટેકરી ઉપર વારંવાર સંભળાતો હતો તે સુરવર મધુર
 લાગતો હતો; ત્યાં આગળ જ્યારે હું જે ક્ષીકરી પગલે
 અને ધીમે ધીમે ફરતો, ત્યારે નીચેથી મિત્ર અવજો
 નરમ પડતા (કોમળ થતા) આવતા હતા;—જેવા કે મહી-
 આરીના ગીતને જેકુત (ગીતમાં) પ્રત્યુત્તરવાળતો, અને
 પોતાના અવ્યાં ને મળતા વાસ્તે બરાડા પાડતું પશુ જાંઠ;
 તળાવ ઉપર બકબક કરતાં કોલાહલકારી હસો અને ની-
 શાજેથી તરતના છોડલાં રમતીઆળ છોકરાં; સુસવાટો મા-
 રતા પવનને બસતા ચોકી કરવા પાળેલા કુતરાનો અવા-
 જ અને નિરૂધમી મનની સામીતી આપતું અદ્દાદ હાસ્ય.
 આસપાસ મધુર સેજ ભેગમાં (મધુર રીતે સેજભેગ થઈને)

છાયામાં સંભળાતું હતું અને બુઝબુઝ પક્ષીના કરેલા દરેક વીસામાને પુરી નાખતું હતું. (એટલે બુઝબુઝ પક્ષી જ્યારે માતાં થોભતું ત્યારે મહીયારેનું ગીત, પણ ઘંટનું આરડવું તેવીગરે વીગરે સંભળાતું હતું.) પણ હવે લોકાના અવાજો નાશ પામ્યાછે, (સંભળાતા નથી,) પવનના ઝપાટામાં આનંદી મંદ ધ્વની મોઝની માફક હાલતી નથી, (પ્રસરતી નથી) ધાસથી કંકાએત્રી પગપાટ પર ઊઘોગી પગજાં (માણસો) ફરતા નથી. કારણ કે જીંદગીનો અધો ખીલનો જુસ્સો જતો રહ્યોછે. ફક્ત પેત્રી વીધવા જે પાણીથીભરેલા ઝરાની પાસે ધીમે ધીમે વાંકી વળે છે તે શિવાય સઘળાં નાશ પામ્યાં છે;—ઝરા ઉપર પથરાઈ ગએત્રી પાણીની તીખી ભાજી, પોતાનો ખોરાક મેળવવાને વાસ્તે એકડી કરવાને, શીયાળાને વાસ્તે કંટક વૃક્ષનું બળતણ ભેગું કરવાને, રાત્રે પોતાનું રહેઠાણ શોધી કઢાડવાને અને અરણ્યોદય (નાપુનરાગમન) સુધી વિલાપ કરવાને તે કંગાલ બુઢીને ધડપણમાં જરૂર પડી છે. સઘળા નિરપદ્રવી લોકોમાંથી ફક્ત, તે ઉદાસ (શાંત) મેદાનનો ખેદ શયક છત્તીદાસદાર રહ્યોછે. (અથા નીરપરાધી લોકોમાંથી ફક્ત તે ઉદાસ મેદાનનું તે દીલગીરીથી વર્ણન કરવાને રહી છે.) પેત્રી નાની ઝાડીની પાસે કે જ્યાં આગળ એક વખત બાગ રમણીય લાગતો હતો અને જ્યાં આગળ હજી પણ બગીચામ ઉગતાં ફુલો પોતાની મેજે જંગલી રીતે ઉગેછે અને તે જગાએ થોડા છુટા છુટા ઉગેલા નાના છોડવાઓ ગામ આચાર્યનું વિનયી ઘર અહીંયા હતું એવું સૂચવે છે. ગામના સઘળા લોકોને તે પ્રિય લાગતો અને ચાહીસ પાં-

ડની વાંપિંક આવકને લીધે તે અતિશય ધનાઢ્ય ગણાતો હતો. શહેરોથી થણે દુર તે પોતાની પવિત્ર જીંદગી ચુ-
 ખરતો હતો, અને તેણે પોતાનું રહેઠાણ કદી પણ ખડકનું નહોતું અને તે ખડકવાને પણ ચઢાતો નહોતો; ખડકાતા વખતને (વખતના ફેરફારને) અનુસરતા વીચારો કરીને સત્તા સંપાદન કરવાને અને ખુશામત કરવાને તે અકુશળ હતો; પોતે ઉંચી પદવિ પામવા કરતાં ગરીબ ગરબાને ચઢતી સ્થિતીમાં લાવવાં એવી તેની તદ્દન જીંદગી વાંચનાઓને તે બહુ કીમતી ગણતો હતો. સધળા બટકનારાઓ તેનું ધર જણાતા હતા, તેઓની બટકવાની ટેવો વાસ્તે તે તેમને હપકો દેતો અને તેઓના દુઃખ દુર કરતો હતો. થણા વખતથી જાણીતો ધરડો માગણુ જેની દાદી તેની છાતી સુધી પોચતી હતી તે તેનો જાણીતો અધ્યાગત હતો; હવે અભિમાન ન ધરાવતો ખરાબખરાત થઈ ગ-
 એલો ઉડાઉ તેની (આચાર્ય) સાથે પોતાનું સગપણ છે એવું ખાત્રી પૂર્વક કહેતો અને તેની પાસે તે કમુશ્ર કરા-
 વતો; મહેરબાની કરી રહેવાને કહેવામાં આવતો (કહેલો) નિર્બળ સીપાઈ તેની સઘડીની પાસે બેસતો અને વાતોના ગપાટામાં રાત કહાડી નાંખતો; પોતાના જખમો ઉપર તે દીનગીરી બતાવતો અથવા શોક ઉપજવનારી વાર્તાઓ પુરી થયા પછી તે તેની કાખમાં ઘોડી ખભાપર લેતો અને લડાઈઓ કેમ જીતાતી હતી તે બતાવતો હતો. પો-
 તાના મેમાનોથી દર્પ પામીને તે ભગવતી (અતિથિપૂજક) પુરુષ જાત્રાદી થતો અને તેઓના દુઃખોને લીધે તેમના અવગુણો વિસરી જતો હતો; તેઓના સુલક્ષણો અને દુ-

લક્ષણો આરીકીથી તપાસ્યા વગર તેની પરોપકાર વૃત્તિ શરૂ થતા પહેલાં કરણ (માલમતા) આપી દેતી હતી. (પરોપકાર વૃત્તિની અસર થતાં પહેલાં તેને તેઓ ઉપર દયા આવતી અને તેથી આપી દેતો હતો.) આ પ્રમાણે દુઃખી આઓને દુઃખમાંથી છોડવવાનું તે અભિમાન ધરાવતો હતો, અને તેના દોષોનું પણ પુણ્યાચરણ તરફ વલણ થતું હતું; પણ તેનું કર્તવ્ય કરવામાં (ખ્રિસ્તિધર્મોપદેશકની ફરજ બજાવવામાં) તે સદા તત્પર રહેતો, બધા વાસ્તે તે (તેમની માનસોન્નતિ) જોતો રહેતો, (નિતિ-ધર્મ-આચાર-શુભ્રજતા વાસ્તે) શોક કરતો, (તેઓના કલ્યાણાર્થે) ધન્ય રત્ન કરતો અને (તેઓના દુઃખે) દુઃખી થતો હતો. જેવી રીતે પક્ષી તેના તરતના પાંખો આવેલા નાના બચ્ચાને હવામાં ઊંચે ઊડવા સારૂ લલચાવવાને દરેક પ્રેમાલ હીકમત વાપરે છે તેવીજ રીતે તે (આચાર્ય) દરેક ઉપાય યોજતો, તેઓની નિરાનંદો ઢીલ ધીકારતો, તેજોભય સ્વર્ગ મેળવવાને સારૂ લાક્ષ્ય દેખાડતો અને આગળ આલીને રસ્તો બતાવતો હતો. (પુણ્યનો બેદરકાર હોવાને લીધે) ખેદ, પાપ કર્મ, અને મૃત્યુ વેદનાથી વારા ફરતી પીડાતા (માત્રશિથિલ થઈ ગયેલા) મરતા માણસની પથારીની પાડખે તે પૂજનીય ખ્રિસ્તિધર્મ ઉપદેશક ઉભો રહેતો હતો. તેની આગાથી નિરાશા અને વ્યાધિ તરફડીયાં મારતા જીવાત્માથી દુર થતા હતાં; ધ્રૂજતો પાપી કે જેના આખરના અરપણ શબ્દો ધમ્મરના શુભ્ર ગાતા હતા તેને (લલચાવવાને) આનંદિત કરવાને દિક્ષાસો (સ્વર્ગમાંથી) નીચે ઉતારતો હતો. સબ્ય અને અકૃત્રિમ સૌહાર્યતાથી મદિરમાં

તેની મુખ મુદ્રા પૂજ્ય ઉપદેશાસનને સુશોભિત કરતી હતી; તેના મુખમાંથી નિકળતી સત્યતા બમણી અસર કરતી હતી અને જડબુદ્ધિના માણસો જેઓ તેની હાંસી કરવા આવતા હતા તે ઇશ્વર આરાધના કરવા મંડી જતા હતા. પ્રાર્થનાની સમાપ્તિ થયા પછી દરેક નિષ્કપટી ગાંમડીઓ અખંડ (અંધ નહીં પડે એવી) ઉત્કંઠાથી તે ધાર્મિક માણસની આસપાસ દોડતા (એકઠા થતા) હતા; છોકરાં પણ રનેહાલ ચાળો કરતાં તેની પાછળ દોડતા હતા, અને તે સજ્જનના મંદહાર્યમાં ભાગ લેવાને તેનો ઝભો ખેંચતાં હતાં. તેને એની મેળે આવતું મંદ હાર્ય પુત્રપ્રીતિ દર્શાવતું હતું અને તે તેમના સુખે સુખી થતો હતો અને દુઃખે દુઃખી થતો હતો. જેવી રીતે ખીણમાંથી ઉપસી આવતી અને મધ્યમાં તોફાન મેલીને ઉભી બેઠક તેનું ભયંકર રૂપ ગગનમાં ચડાવે છે (ઝીંચી જાય છે અને ભયંકર લાગે છે) અને જોકે તેની મધ્ય ભાગમાં લોહન કરતી ધનધટા (મેઘ માલા) પસરે છે તો પણ તેની ટોચે અવિનાશી સુર્ય પ્રદાશ (સના) રહે છે. તેવીજ રીતે જો કે તેણે તેનું હૃદય કમલ, તેનો પ્રેમભાવ અને તેના બહેંગા તેઓને આપી દીધા હતા તોપણ તેના મહાન ઉડા વિચારો દેવત્રોક (ઇશ્વર) વિષેના હતા. નિરૂપ-યોગી ડાળદાર ખીણેલા ફૂલ (એક જાતનો કાંટાવાળો પીળા પુષ્પનો છોડ) વાળી પેલી રસ્તાપર આવેલી અવ્યવસ્થિત વાડની પાસે ગામડીઓ મહેતાજી જે બટોબસ્ત રાખવામાં પ્રવીણ (છોકરાને કળામાં રાખવામાં નિપુણ) હતા તે પોતાના ધાંધળીયા ધરમાં નાની (ગામડી) નીશાળ બજાવતા

હતા. તે કડક અને કઠોર દેખાવતો માણસ હતો અને દરેક રખડેલ છોકરાની માફક મને (ગોડરિમથને, કવીને) પણ તેનો પરિચય સારી રીતે થયો હતો. ભવિષ્ય બાખતા ધુજતા નીશાળીઆઓ સવારે તેની સુરત જોઈને શાશ્વત દુઃખો આવી પડવાના છે તેની પૂર્વ કલ્પના બરાબર કરતા હતા; તેને ધણી મસ્કરીઓ આવડતી હતી અને તે બધી મસ્કરીઓ તરફ તેઓ ઢોંગ ભરેલા હરખથી ખુબ હસતા હતા; બ્યારે તે કોધાયમાન થતો ત્યારે ઝપાટામંદ એક પછી એક છોકરાને ગુપ્તગુપ્ત રીતે ભયાનક ચેનવણી તેઓની અંદર અંદર આપવામાં આવતી હતી; તેમ છતાં પણ તે રહેમી અતવાળો હતો અને જો કશામાં કઠોર, તો ફક્ત વિદ્યાની ગણનામાંજ હતો જે દોષણીય હતી. તેના જ્ઞાનનો વિસ્તાર કેટલો બધો હતો તે સંવળા ગામડીઆ ખાત્રીથી કહેતા હતા; અને તે લખી શકતો અને ગણીત કરી શકતો (હીસાબી કામ કરી શકતો) હતો એ તો નિઃસંશય હતું; તે જમીન માપી શકતો હતો, વિદ્યાશાળાઓમાં હાજર રહી શિક્ષણ આપવાના દીવસો (ટર્મ્સ) અને ભરતીઓટ વિષે અગાઉથી કહી આપતો હતો અને એવી પણ વાત ચાલતી હતી કે તે (કોઈ વાસણમાં) કેટલું છે અથવા કેટલું માય એમછે તે પણ મણુચીથી કાઢી શકતો હતો. વાદ યુદ્ધમાં પણ તે ધર્મયુર તેની નિપુણતા કબુલ કરતો હતો, કારણ કે જો કે તે પરાજય પામ્યો હશે તોપણ વિવાદ જરી રાખતો; અને લાંબા ભભકાદાર શબ્દો તેની આસપાસ એકઠા મળેલા એક ટસ જેતા ગામડીઆઓને વિસ્મય પમાડતા હતા, અને જેમ જેમ તેઓ ટગર ઝગર જેતા અને તે જે સંવળું જાણતો

હતો તે બધું એકલા નાના માથામાં સમાઈ જાય છે તે જોઈને તેઓ વધારે વધારે આશ્ચર્ય પામતા હતા. પણ (હવે) તેની કીર્તિ નાશ પામી છે. જે જગાએ તે (વાદવિવાદમાં) વિજયી થતો તેજ સ્થાન વિરમરણ થઈ ગયું છે. પેલી કાંઠાવાળી ઊંચી ઝાડી કે જ્યાં આગળ એકવખત વિશ્વસિ સ્તંભ (જાહેરખબર-પાટીઆં એડવાનો થાંભલો) દરેક પંથી (વટેમાર્ગ) નું ધ્યાન ખેંચતો હતો તેની પાસે તે ઘર, (પીઠું, કલાલની દુકાન) કે જ્યાં આગળ બદામી રંગનો દારૂપાન પ્રસન્ન મુખ કરતો, (બદામી રંગના દારૂથી પીનારા આનંદ પામતા), જે જગાએ હસમુખા વૃદ્ધ માણસો અને આનંદી મહેનતુ જુવાનીઓ (ખીલવાને-મજાને માટે) જતા અને તે જગાએ ગામડીઆ દરબારી માણસો (રાજનિતી) ગંભીર ચહેરાથી વાતચીત કરતા અને તેઓના દારૂ કરતાં પણ વધારે જુના વખતના ગાંધી મારતા હતા. તે ઘર જમીનદોસ્ત થયું છે.

તે રમુજ સ્થાનના દીવાનખાનાના ઉમદા (શોભીતા, દેદીપ્યમાન) વૈભવ વર્ણવવાને સ્મરણ શક્તિ ધણી મમતાથી નમ્રતા પકડે છે; (આવીન થામ છે); (જેવા કે):—
 ઘોળેલી ભીંત, શફાઈથી રેતી પાયરેલી ભોંય, બારણા પાછળ દકટક કરતી ઓપેલી (ટાપરીપ કરેલી) ઘડીયાળ, રાત્રે પથારીના કામમાં આવતી અને દીવસે ખાનાવાળી પેટીની ગરજ સારતી એવી રીતે ગોઠવેલી એમતલખ સારનારી લાકડાની પેટી, શોભા અને ઉપયોગને માટે મુકવામાં આવેલાં ચિત્ર, સારી શીખામણોના ૧૨ નિયમ. (વચન) અને બદશાહી (ખુશકારક-ઉમદા) હંસની રમત;

શિયાળાના શીતપીડિત દિવસો શીવાય (જે વખતે તેમાં દેવતા રાખવામાં આવેલો હતો) આસપત (એક જાતનું જાડ) ની ડાળીઓ, ફળો અને વરીયાળીથી શોભા આપતી શગડી અને હુમાડીઆપર શોભા વાસ્તે ડહાપણથી ગોઠવેલા હારખંધ અગત્યા કુટેલા ચાહ પીવાના પ્યાલા. અરે તથા ફાલુ વિધ્વંસી (ફાલુભંગુર-ફાલુરથાંથી) વૈભવો (ઠાકમાલો) શું તમે જાણો તે પડતા ધરને જરાવાર પણ થોભાવી શક્યો નહીં! તે (ધર) અલક્ષીત રીતે નાશ પામ્યું છે અને વધારે વાર હવે મરીજ લોકોને એક કલાક પણ એશઆરામ પમાડશે નહીં; ગામડીઓ તેની હરેશની ચીંતા વીસારીને મગ્ન થવા ત્યાં હવે જશે નહીં; ખેડુતના લાવેલા સમાચાર, પારેખના ગપાટા અને કડીઆરાની હુમરી હવે ફરીથી સાંભળવામાં આવશે નહીં; લુદાર તેનું ડાખા પટેલું કપાળ હવે ત્યાં સ્વચ્છ કરશે નહીં, તેના મ્હોટા અવયવો (તે પોને) ત્યાં થાક ખાશે નહીં અને તે (ખેડુતના સમાચાર, હજમનાં ગપ્પાં અને કડીઆરાનું ગીત) સાંભળવા તેનું વજ્રણ થશે નહીં; શીલુથી ઉભરાઈ જવો રૂચીકર (આનંદ જનક-આલ્હાદ-શુભકારી) દાડનો પ્યાલો એક પછી એકને અપાતો જોવાને સાવજ કોમો રહેલો પોતે ધરધણીજ (દાડનો દુકાનદાર) હવે દેખાશે નહીં; પીવાને માટે પોતાને આગ્રહ થયાની થોડી ઘણીઆતુર શરમાળ ગૌરી દાડનો પ્યાલો ખીજાઓને પોકડાવવાને માટે તેમાંથી થોડોક પણ પોને ચાખશે નહીં.

મરીજ લોકોના આ સાદા સુખોને શ્રીમંત વર્ગ ધિક્કારથી ભરે હસી કહાડે અને ગર્વિષ્ઠ લોકો ભલે તુચ્છ ગણે

પણ મને તો ખરેખર બધી કૃત્રિમ ખુશી કરતાં ફક્ત એ
 કળ સ્વદેશી શોભા અતિપ્રિય અને મનગમતી લાગે છે;
 જ્યાં આગળ કુદરતે તેની દારી છુટી મુકી છે ત્યાંના સ્વયં
 જાત સુખો જીવાત્મા પસંદ કરે છે અને તેઓની જોડતા
 (આધસત્તા) કયુક્ત કરે છે; નિરીર્ધ્વણીયરીતે, (અદેખાઈ
 ભોગવ્યા વગર) નિષ્પદ્રવી રીતે, અગ્રંથ રીતે તેઓ સ્વ-
 રથ ચિત્તના માણસોનું મન સહેલાઈથી દરણુ કરે છે. મો-
 જશોખીલા તવંગર માણસોના તુરંગ પ્રમાણે ગોડવેલા
 લાંબા (મોઢા) વરધોડા અને રાતની છદ્મવેશ કીડાઓ
 (મધરાત સુધી ચાલતી મુખવટા પહેરીને નાચનારી મીઝ-
 લસો) નવરા લોડાના (તવંગર લોડા) અડધા મનોરથ
 પરીપૂર્ણ થયા પહેલાં તો તે કંટાળો આપનારી ગમતો થ
 મ પડે છે અને અશ્ચયિ કુપન્ન કરે છે; અને જ્યારે પ્ર-
 ચલિત દેદાપ્યમાન ધાટદાર કરામતો (તવંગર લોડાને)
 લલચાવે છે ત્યારે આ ખરેખર સુખ કહેવાય કે કેમ
 એવો પ્રશ્ન તેમનું અંતઃકરણ તેમને કરે છે. ધનાદ્ય
 લોડાના વૃદ્ધિ પામતા અને ગરીબના ઘટતા સુખો જો-
 નારાઓ, હે તમે સત્યને જિતેજન આપનારાઓ, (સત્ય
 સેવી-સત્ય કામ) અને હે રાજનીતિજ્ઞો, શોભન અને સુ-
 ખી દેશમાં કેટલો મોટો તફાવત છે તેનો તમારે નિર્ણય
 કરવાનો છે. બરતી ઝાટના મોઝા અશોધિત ધાતુનાં બરે-
 લાં વહાણો ને પોતાની તમેટી જિપર લઈને બદમસ્ત થ-
 ધને જિજાળા મારે છે, અને અજ્ઞાન લોડા સમુદ્ર કીનારે
 જમા રહીને તેમને હવે નાદથી વધાવી લે છે; મખખી ચુસ-
 ની મન કામના જિપરાંત ત્યાં આગળ ધન સંચય પુષ્કળ

થાય છે અને દુનીયાના દરેક ભાગમાંથી તવંગર લોકો (સ-
લચાઇને) એકઠા મળે છે. પણ જો આપણે આપણા લાભો
મણીએતો, જીવ નિર્વાહ ઉત્પત્તિ ને વધારનારી આ દો-
લન કેવળ નામનીજ છે. (જીવ નિર્વાહ ઉત્પત્તિને વધા-
રતી નથી).

પણ આપણા અલાભો સંબંધી તદ્દન જીદીજ હકીકત છે.
તેના જળાશયને વાસ્તે, મૃગયાવન (વિહારભૂમિ) ને વાસ્તે
વિશાળ જમીન અને ઘોડા, ગાડી અને શીકારી કુતરાની
મગવડ વાસ્તે ઘણા ગરીબ લોકોનું મુજરાન ચલાવનારી
(અપરિમિત) જમીન દ્રવ્યવાન અને ગર્વોધિન માણસ રોકે
છે. રેશમી પોશાક જે તેના આજસુ અવયવોને ઢાંકે છે
જોણે પાસેના ખેતરોની અર્ધપેદાશ છીનવી લીધી છે (ખા-
ધી છે) તેનું રહેઠાણ કે જ્યાં આગળ એકાંતમાં ગમતો
આવી રહી છે તે લીધેતરી ઉપરથી જુની બુપડીઓને ધુ-
તકારથી સ્થાન બ્રૂટ કરે છે. દરેક ઉપયોગી ઉપજ દુની-
આના જીદા જીદા દેશાંતર તરફ જાય છે અને તેને બદલે
સુખ સાધતો (મોજશોખની વસ્તુઓ) દેશાવર ખાતેથી
આવે છે. અને આ પ્રમાણે મોમોડી (મ્હોની-ખાલી-ખોટી)
હાડમાઠથી અને તદ્દન મોજશોખથીજ સુસોખોત થઇ ગ-
યેત્રો દેશ ધીરે ધીરે (પરવશપણાથી) નાશની રાહ જીવે છે.
જેવી રીતે નવચૈવનના ઐશ્વર્યમા બુક્કની (તેના અશકા-
ના) ચીતી ચેરી લેવની ખાતરીવાળી, સાદી અને અન-
બંધન રંગા પોશાકથી પેદા થતી દરેક કૃત્રીમ ખુપસુર-
તીની ઉપેક્ષા કરે છે અને કૃત્રીમ બપકા સાથે નેનજાય ગર્વ
(વિજયાનંદ) નો ભાગ મેળવતી નથી. પણ તે નુર, જેન-

ધર છે તે જ્યારે નાશ પામે છે, વૃદ્ધાવસ્થા આવે છે અને આશકો ઘટે છે (નથી હોતા) ત્યારે તે (સ્ત્રી તેના આશકોને) મોહીત કરવાને ઉત્સુક થઇને જગજગના અસ- શરીત પોષાક પહેરીને નિરર્થક પ્રકારે છે. તેવીજ મોજ- શોખથી પાપમાત્ર થયેલા દેશની પણ સ્થિતિ છે. પ્રથમ તો તે દેશ સાદી કુદરતી શોભાથી સજ્જગારાએસો હોય છે પણ જ્યારે નાશ થવાની તૈયારીમાં આવે છે ત્યારે તેના વૈભવો વધે છે, તેના દેખાવો ચક્રિત કરે છે અને તેની હવેલીઓ વિસ્મય પમાડે છે; એટલામાં ભુખ મરાથી હે- રાન થતો ગામડોઓ તેના ભુખે મરતા કુટુંબ સાથે તે કળાક્રુપ દેશ છોડીને જતો દેખાય છે; અને જ્યારે કોઇની પણ મદદ ન મળવાથી તે નાશ પામે છે ત્યારે ગજગરને સુખનું અને ગરીબને દુઃખનું મુળ થઇને તે દેશ આપાક થાય છે.

અરે મગર પાડોશીના ત્રાસથી બચવાને ત્યારે તે ગ- રીબ ગરમાં ક્યાં જઈ રહેશે? ભુખ બટક્યા પછી જો તે (ગરીબ માણસ) કોઈ સાર્વજનિક નિસ્સીમ સીમાડા- માં આહો ઉગેસો આરો ચરાવવાને તેના ઢોરો હાંકે છે, તો તે વાડ વીનાના ખેતરો તવગર લોકોએ વહેંચી લીધાં છે અને તેને વાસ્તે આછા આછા ધાસથી ઢંકાએસો ચ- રો પણ રહ્યા નથી એવું તેને માલમ પડે છે. જો તે સહેર તરફ જાય છે તો તે ત્યાં શું જુવે છે? ત્યાં તે છેક ઉડા- ઉપાણું (હેલુટસમૃદ્ધિ) જુવે છે જેમાં તે ભાગ લઇ શકતો નથી; સુખ સહિસને ઉત્તેજિત કરવાને અને મનુષ્યમતિ- ને ક્ષીણ કરવાને હજારે અહિતકારક હીકમતો બેગી થયે- લી દેખે છે; પોતાના સમ્પત્તીય (સ્વદેશીય) બંધુના સ-

ખનો ભોગ કરીને ભેગી માણસોને તે ચેનખાળ કરના
 જીવે છે. એક તરફ, અમીરો કસબી પોસાક પહેરીને પ્ર-
 કાશ પાડે છે (ચળકાટથી આંજી નાખે છે.) અને ખીજી
 તરફ નિસ્તેજ કારીગર વ્યાધિજનક ધંધો કરે છે;
 એક બાળુએ, અઢકારી (તવંજર) લોકો તેઓના લાંબા
 શોભન વરઘોડાઓનો ભભકો ખતાવેછે અને ખીજી બાળુએ
 રસ્તાપર ભયાનક વધસ્તંભ વિકાળ અને ઘોર દેખાય છે.
 જે ઘરમાં સુખાલીલાપો માણસો મધ્યરાત્રિ સુધી ચાલતી
 મોજમજાઓ માણે છે તે (ઘર) ઉમટી રીતે (સારીરીતે)
 શણગારાયેલું છે અને જેમાં ભભકાદાર પુરુષોગ પ્રવેશ કરે
 છે; રોશની કરેલા ચોગાનમાં ઘોંઘલી ભભકાદાર લોકો ખી-
 ચોખીય ભરાય છે, ખખડાટ કરતી ગાડીઓ સામસાગી
 અથડાય છે અને મશાલો જગજગાટ બળે છે. આના જેવા
 દેખાવોને ખરેખર કોઈપણ અડચણથી કદી ખદેલ
 પોયતું નથી; ખરેખર આ સવળું સમય સાર્વત્રિક પરમા
 નંદ ખતાવે છે! શું આ તારા યથાર્થ વિચારે છે? અરે,
 જ્યાં પેટી ગરીબ નિરાશ્રય (ગૃહશન્ય) ટાઢથી ધ્રુજતી
 સ્ત્રી પડેલી છે તે તરફ તારી નજર કર. કદાચ એક વખત
 તે ગામડાની અંદર પુષ્કળ ખોરાકથી સુખી થએલી તે
 સ્ત્રી નીરપરાધી લોકોની દુઃખની વાતોથી આંસુ ડાળતી.
 જેવી રીતે (વસંતરતુનું) કાંઠાથી ઢંકાએલું પહેલા ગુલા-
 ખતું ફૂલ ખુશકારક લાગે છે તેવીજ રીતે તેણીનું વીનથી મ-
 નોહર વદન તેણીની ઝુંપડીમાં એક વખતે ખુખીદાર દે-
 ખાતું હશે; હવે સર્વથી રહિત થયેલી અને તેણીના મિત્ર
 અને પાતિવ્રતથી (સદ્ગુણ) તમજેલી તે સ્ત્રી પોતાને
 હરણ કરી જનાર (વિશ્વાસઘાતી આશક, દસાવ-

નાર) ના દ્વાર પાસે લાંબી છડ થઇને પડે છે, અને ઠા-
 દથી થરથરતી અને વગસાદના ઝાપટાથી પાછં હટતી તે,
 જ્યારે પહેલવહેલા મુખાંધથી શહેરી છાંદગી બોગવવાના
 ભોભથી તેણે પોતાનો રંગીઓ અને ગદામી રંગનો સાદો
 દેશી પોશાક તથા દીધો તે વખતના અમાંગત્રિક (અશુ-
 ભ) કાળ ચોંટડીઆને, શોકાકુલ થઇને છાતીફાટ રડે છે.

એક મધુર ઝાંખન, તારી રમ્ય અને ચીતહારક સુંદરી-
 ઓ શું તેણીના (ધર વીનાની સ્ત્રીના) દુઃખની દયા જા-
 ને છે ? કદાચ ઉજ્જુ પણ શીતાતં અને ક્ષુધાતં થઇને તેઓ
 (તારા છોકરા) અદકારી લોકોના બારણે બીજ માગે છે.
 પણ અદસોસ, નહીં નહીં, એમ નથી. અતિશય ઉજ્જુ દે-
 શોમાં થઇને, ગોળાર્ધથી, તેઓની સ્વદેશ ભૂમિથી જુદા
 પડેલા દુર દેશોમાં, ધીમે પગલે તેઓ જાય છે; જ્યાં આ-
 ગળ જાણે કે તેમના દુઃખમાં ભાગ લેતી હેમ તેવી રીતે
 ઝીણા અવાજથી તોફાની આલ્તમાનદો સુસવાટા બેર વ-
 હેંછે. પહેલા (તેઓના સ્વદેશમાં હતા ત્યારે) જેથી (સું-
 દર દેખાવોથી) તેઓ આનંદ અને મોહ પામતા હતા તેના-
 થી તે દારણ દેશના જનતમતના વિવિધ ભીતિસ્થાનો ત-
 દન જુદાંજ છે:--જેવાકે, દીવસની ઉજ્જુતાને તીવ્રરીતે અ-
 સહ્ય કરતા સૂર્યના ધગધગતા ઉભા ફિરણો; જ્યાં આગળ
 પક્ષીઓ (અતિશય તાપથી) ગાતું ભૂતી જાય છે પણ
 બહુમુખ (મૌન, અમોહ) નિંદ્રાચરત ધયેલી વાગોળોના
 ઝુંડ લટકે છે એવાં આગળ જંગલો; રાત્રી રોગજનક ઝા-
 ડપાનની અતિ વૃદ્ધિથી ઠંઠાઈ ગએલા આ વિષમય ખેત-
 રો કે જ્યાં પ્રાણુ તક વિંછી જે સમગ્ર તેના રસ્તામાં આ-
 વે છે તેનો નાશ કરે છે; જ્યાં આગળ ખુની ધુધરીઆ

સાધના તાસને જગૃત કરવાને પગલે પગલે વિદેશીને ડર લાગે છે; (અખણતા તેને ચગદીને ડાપાયમાન કરવાને બીદે છે.) જ્યાં છુપી રીતે દયાદને બેઠેલા વાઘો કરતાં પ-ણ શોહીના વધારે તરફ્યા કુરકર્મી માણસો તેઓના હી-ણમાગી બક્ષની રાહ મુવે છે; અને જ્યાં આગળ વેરાન થઈ ગએલી દૃઢભૂમિને આમ સાથે એકાદ્રર કરી નાખતો અતિ ભયંકર વારંવાર થતો ચક્રવાત સુસવાટા ભેર વાય છે. શાંતિજનક ઝરો, લીલુતૃણાચ્છાદિત મેદાન, પક્ષીઓના મધુર ગાયનથી ગાથ રહેતાં અને નિરપદવી વલ્લભોના ચુ-લ્લ રીતે થતાં સંગમો અને સુગનો શીવાય બીજા કશાને જગા નહીં આપતા હતાગૃહોના હવાવાળા આશ્રયસ્થાનો, આ પહેલાના સજળા દેખાવો કરતાં હાત્રના દેખાવો તદન જુદાજ છે.

હે દયાળુ દીનવત્સલ ! સ્વભૂમિ તજીને દુર દેશ જવ-કરજ પડી હતી તે વિયોગના દિવસને કેટલાં અષાં (અ-નંત) દુઃખોએ ગમગીન કર્યો હતો, જે વખતે બીયારા વૈદેશગામી, સઘળી રમત ગમતની આશા રહીત થઈને કુંજેની આસ પાસ ઉભા રહેતા અને છેલ્લીવાર પ્રેમથી નીહાળી જોતા, તેઓને છેલ્લા રામરામ કહેવામાં ધણો વ-ખત કરતા, પશ્ચિમ (આટલાંટિક) મહાસાગરની પેલી તરફ આવ્યાં સ્થળોની વ્યર્થ વાસના રાખના, અને તે વિશાળ સિંધુ ઓળંગવાને ભય પામીને પાછા ફરતા અને વારં-વાર વિલાપ કરતા હતા.

નવા શોધી કહાડેલા દેશોમાં (અમેરીકામાં) જવાને સૌ પહેલા તે સલાચારી વૃદ્ધ પિતાએ તૈયારી કરી અને પોતાના કુટુંબ કમીના વાસ્તે જીવ બાળતા; પણ પોતાને

વારને તો તે પોતાના સત્ત્વ (સદ્ગુણ-સામર્થ્ય) ના અત-
 જ્ઞાનથી (સત્ત્વનું અંતઃજ્ઞાન હોવાને લીધે) દૃઢ થએલા માત્ર
 મોત પછીની દુનીઆનીજ (સ્વર્ગનીજ) ઇચ્છા રાખતા હતા.
 તેમની ગતિદીન વૃદ્ધાસ્થાનું વ્હાલું આશ્વાસક જે અશ્રુ-
 પાત કરતી વખતે વધારે ખુશીદાર દેખાતું એવી તેમની
 કામરૂપ કન્યા પોતાના પિતાને ખાતર તેના પ્રવેશનો પ-
 રિત્યાગ કરીને તેમની [તેના પિતાની] પાછળ પોતાની
 લાવણ્યતાની દરકાર કર્યા શિવાય શાંતપણે ચાલતી. તે-
 ભૂતી માતા ઉચ્ચા સ્વરથી તેભૂતના રોદણા રોતી, તે-
 ભૂતના દુઃખના અજાણ્યા આગક્રોને વિલાપ કરતી કરતી
 બચ્ચીઓ કરતી અને દુઃખને લીધે વધારે પ્યારા લાગના
 આગક્રોને વ્હાલથી કાઢી કરતી હતી, તે અરસામાં તેભૂત-
 નો પ્રિય પ્રાણુપતિ તેના અદર્શક દુઃખની સાથે જોડાએકો
 દહતાથી તેભૂતને ધીરજ આપવાને પ્રયત્ન કરતો હતો.

હાથરી આજ્ઞાથી અતિ નિઘ થએલી અરે મોજ શોખ,
 તારે માટે અના જેવી (પૂર્વોક્ત) ચીજે કેટલી બધી કુ-
 બલથીત થઈ ગઈ છે. તારા મોહોપાદક મોજ મગ્નના ધુ-
 ટકાઓ કેવી રીતે (તેઓના પીનારાનું) નિકંદન કરવાને
 તેમના વૈભવોનો વિસ્તાર કરે છે! તારા લીધે સખતનરી-
 લ બચ્ચાને પહોચેલા રાજો તેમના અયથાથ પ્રાગલ્ભ્ય તી
 બગાઈ કરે છે; જ્યાં લગી તેઓનું બળ નિર્ભય થતું નથી,
 તેઓના દરેક આવ ગળનાં નથી. તેઓ તદન નાશ પામ-
 તા નથી અને દશે દિશાએ પાયમાલી કરતા નથી ત્યાં
 લગી તેઓ કુત્તી કુત્તીને કદમાં બહુ વધી જાય છે અને
 અતિશય અનિર્વાર્ય આપત્તિમાં આવી પડે છે. જાણે આજ
 વખતે સંહાર શરૂ થયો છે અને તેણે તેના અર્ધ કાર્યની
 સિદ્ધિ કરી છે; જ્યારે હું ધ્યાન મેળવ થઈને અહીં ઉભો

રહુ છુ ત્ય રે આમ્ય મુણીજનો હમણાંજ તેઓનું વતન તજીને જતાં હોયની એવું મને લાગે છે. તેઓ ઊદાસ ચ- હેરે, લંગારેલા અને પવનના સપાટાથી ફડફડાટ કરતા ચ- હાવેલા સદોવાળા પેલા વહાણને માટે સૌ સાથે કીનારા તરફ ગમન કરે છે અને છેવટે કીનારાને ઊદાશ કરીને ચાલ્યા જાય છે.

સનેાધી મહેનતું માણસો, આદર સ્તકારી અમરદાર જ- મીનદારો, પ્રેમી દપતિના જોડકાઓ, સ્વર્ગમાં તેઓની મન કામના સિદ્ધ કરવાની ઈચ્છા રાખતા ભક્તજનો, દદ રાજ ભક્તો અને પત્નિનિષ્ઠ પુરૂષો વિદેશ ગામી જનોમાં તે- ઓ પણ તેઓના દર્શન દે છે.

અને તુ, વિપય સુખા શક્તિના સ્થળને, હે! મધુર કાવ્ય દેવી, મનેદર મૃગલોચિની, તું સર્વદા સૌથી પહેલા ત્યાગ કરવાને તૈયારજ હોયછે; આ અધમ દુષણીય જમાનામાં (કલિકાલમાં) ચિત્તચોરી લેવાને અથવા તો યોગ્ય હુપાય યોજીને કીર્તિ સંપાદન કરવાને તું અસ્મર્થ છે; લોકોમાં મારે લજ્જા સ્પદ અને રહઃસ્થાનમાં મારે સદ્ભિમાના સ્પદ એવી અ- નાદર પામેલી અને તૂણવત થયેલી તું વાહાલી મનમોહક મુગ્ધા;

મને ગરીબ અવગ્યામાં શોધી કહાડનારી અને હજી પણ તેવીને તેવીજ રિયતીમાં રાખનારી હે મારા સર્વ સુખ દુઃખનું મૂળ; હે હૃતમ કળાઓને શ્રેષ્ઠ પદ્ધતિએ પહોચાડ- નાર અને નીતિની પાલન કર્તા; તને મારા છેલ્લા પ્રણામ હજો. અને હા! તને જ્યાં ગાવામાં આવે ત્યાં, ગમે તો ટોરનીઆના પહાડોમાં અથવા તો પામ્યામાર્ગની બાજુ- ઓ, ગમે તો, અતિશય પ્રચંડ કળ્પના વાળા ત્રિષુર જતા પ્રદેશોમાં અથવા તો શિયાળામાં હીમમય થએલા

ધ્રુવ પાસેના પ્રદેશોમાં, તારી સત્તા વખતનાપર પ્રાપ્ત્ય
 મેળવીને નિખુર દેશોની નિર્દયતાને નરમ પાડે, અને તુ-
 ગ્ધાર પામેલી સત્યતાને તારા પ્રબોધક ગીતો વડે જીવ-
 જીત કરે, અને મૂઠ (મતિશ્રમ) મનુષ્ય જાતિને અતિધન
 લાભને વિકારવાને બોધ કરે, અને અંતર્ગત જોરવાળાં
 (સ્વયશક્તિવાળાં) રાજ્યો દેખીતાં જો કે નયળા હશે તો-
 પણ ખરેખર સુખીજ હશે એવું અને જોવી રીતે સમુદ્રના
 તરંગો કહા સિદ્ધ દક્ષાને ઘસેડી સાફ કરી નાખે છે તેવી-
 જ રીતે આપારથી શ્રેષ્ઠાએ પહોંચેલા રાજ્યો વરસદીથી
 જામિન દોગ્ત થઈ જાય છે, એવું અને એવી ઉશ્કેરૂં,
 જ્યાં રીતે ખડકાં મોઝા અને તોફાની પવનની સામે થાય
 છે તેવીજ રીતે રવાખીન રાજ્ય ધાગની કનકને લેખવતા
 નથી એવું તેમના મનપર ડસાય.

